

лингвокогнитивный конструкт, который демонстрирует ряд признаков: наличие авторства, лаконизм, смысловую завершенность, обобщенность и общезначимость, экспрессивность суждения и дидактичность. Существуют обособленные (или самостоятельные) и вводные (или контекстные) афоризмы. Афоризмы первой группы изначально создавались как отдельный жанр, в то время как афоризмы второй группы были включены в научный, художественный или философский дискурс.

Ключевые слова: афоризм, лаконизм, общезначимость, экспрессивность, дидактичность.

Gulidova I. S. Structural and Semantic Peculiarities of Aphorisms of the 20th Century American Poetry

The article focuses on revealing the structural and semantic peculiarities of aphorisms of the 20th century American poetry. Aphorism is viewed as a complex cognitive construal displaying a number of distinctive features such as authorship, conciseness and laconism, sense completeness, general validity, expressiveness, and didacticism. Aphorisms are always attributed to a certain author. Due to their laconic character aphorisms render information with the help of a minimum of words which makes them easily memorable. General validity entails the importance of aphorisms' content for the broad masses of people. The implicit basis of general validity is made up by the topicality of aphorisms, their timeless nature. It means that aphorisms are equally topical from generation to generation, from epoch to epoch. Aphorisms fall into detached (or standalone) and contextual. The former were initially created as a separate genre, while the latter were part of a scientific, fiction or philosophical discourse. The change of aphorism's status takes place with the readers' or listener's direct participation. They single out aphorisms from fiction or non-fiction texts and disseminate them among the broad masses of people.

Key words: aphorism, laconism, general validity, expressiveness, didacticism.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Белехова Л. І.

УДК 811.111'342.9

Н. В. Деркач

ІНТОНАЦІЯ УЗАГАЛЬНЮВАЛЬНИХ АФОРИСТИЧНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ВИСТУПІ

Комунікативне призначення політичного виступу полягає у переконанні адресатів в необхідності правильних з погляду політика

дій та оцінок. Цілком зрозуміло тому, що ефективність публічного мовлення політика безпосередньо залежить від комплексу застосовуваних ним лінгвальних і позалінгвальних засобів. Дослідженню прагматичного, лексико-граматичного, семантичного і стилістичного аспектів політичних промов присвячені численні праці вітчизняних і зарубіжних науковців. Однак недостатньо уваги приділяється вивченню особливостей функціонування та взаємодії просодичних підсистем при озвученні політичних текстів в умовах великої аудиторії слухачів.

Тому метою започаткованої нами праці було встановлення специфіки інтонаційного оформлення афористичних висловлень з комунікативно-прагматичною функцією узагальнювання, актуалізованих у політичних промовах британських і американських посадовців найвищого рангу.

Складність розмежування сукупності фольклорних і літературних текстів, до якої відносять афоризми, прислів'я, крилаті вирази, цитати, сентенції, епіграми, моралі й множину їхніх проміжних форм, напр., висловлення-афоризми, афоризми-прислів'я, сентенції-афоризми та ін. [1, с. 78 – 79], зумовлена притаманною їм низкою спільних ознак, таких як лапідарність, усталеність форми, істинність, повчальність, інформаційна насиченість тощо. Натомість диференційні риси текстів малої форми є набагато менш акцентними. Зокрема відмінністю прислів'я від афоризму, цитати або крилатого виразу є [2, с. 7] його анонімність. Уважається, що афоризм як самостійний жанр виникає з прислів'їв і з часом може підлягати процесу фольклоризації, коли його джерело або авторство забуваються, і він, іноді у дещо зміненій формі, перетворюється на прислів'я [3, с. 3]. У праці [4, с. 23] підкреслюється особлива близькість до прислів'їв висловлень з буквальним значенням компонентів, що визначаються як прислів'я-максими або прислів'я-афоризми (у вузькому розумінні) і представляють абстрактне значення чи абстрактну ідею, відому мовцям.

Виходячи з викладеного, вбачається доречним розглядати зазначені тексти малої форми сукупно як афористичні висловлення (далі АВ) – короткі, лаконічні повчальні речення з відомим або анонімним авторством, у яких стисло, виразно і переконливо виражається окремий принцип або філософська чи життєва мудрість широкого рівня узагальнення. Згідно з розробленою нами методикою експериментально-фонетичного дослідження, відповідно до його мети з існуючої множини англійських афористичних висловлень з узагальнювальною, оцінною та впливовою функціями, актуалізованих політиками в умовах публічного мовлення, були відібрані АВ, що мають узагальнювальну функцію.

За цією ознакою до експериментального корпусу було відібрано 81 реалізацію англійських АВ, виокремлених з промов В. Черчілля, Дж. Ф. Кеннеді, Дж. Буша (старшого) та ін. Під час аудитивного аналізу експериментальні висловлення подавалися аудиторам у межах конкретної теми, що впливала на контекстне значення АВ (позитивне,

негативне або невизначене). Аналіз озвученого матеріалу виконували дві групи аудиторів. Зокрема носії мови з філологічною підготовкою та досвідом аудіювання усних текстів оцінювали соціальний статус мовця щодо слухача і контекстне значення АВ. Аудитори-професіонали визначали інтонаційні моделі та особливості просодичної організації аналізованих висловлень. Для подальшої інструментальної обробки було відібрано найтипівіші за частотою двосинтагмені АВ.

При описі просодичних ознак, пов'язуваних аудитором з відображенням соціального статусу мовця щодо слухачів, використано традиційний трирівневий поділ на нижчий, рівний і вищий статус. Проте зауважимо, що поняття статусу пов'язується зазвичай із стратифікаційною варіативністю мови, позаяк у реальному спілкуванні він ідентифікується з динамічнішими соціальними ролями, співвідношення яких класифікується [5, с. 136] як домінуюча роль мовця, його підлегла роль і рівноправні ролі мовця і слухача. Цілком очевидно, що соціальний статус політичного лідера країни сприймається як високий. Однак реалізація будь-яким індивідом певної соціальної ролі залежить не тільки від його статусу в соціальній групі, а й від реальної ситуації спілкування. Саме тому високопосадовець обирає зверхню роль згідно свого високого соціального статусу або коригує її до рівноправної чи нижчої, мимоволі або свідомо, у відповідності зі своєю інтенцією, сформованою під впливом обставин спілкування, напр., під дією принципу співробітництва, при спробі евфемізувати мовлення, знизити категоричність судження, при необхідності висловити вибачення тощо.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що між попередньою інтоногрупою (далі ІГ) і узагальнювальним АВ функціонує, переважно, нульовий тональний інтервал. Асиміляція тону на стиках суміжних ІГ свідчить про їхню значну семантичну спаяність, оскільки АВ, як правило, підсумовує попередню тему спілкування. Подальший аналіз показав, що такі АВ у 80,0% випадків мають невизначене контекстне значення як найбільш притаманне узагальнюванню.

У публічному мовленні перед узагальнювальними АВ зареєстровано максимальну поширеність середньої паузи, особливо, якщо статус промовця стосовно слухачів з певної причини є нижчим. Натомість збільшення тривалості пауз перед АВ типове для вищих за статусом мовців.

В експериментах зафіксовано рекурентність (46,15%) середнього підвищеного тонального рівня початку ІГ розглядуваного типу висловлень. При негативному контекстному значенні АВ початок ІГ актуалізується на нижчому рівні.

Відзначено, що підвищений передтакт у 2-й ІГ узагальнювальних АВ сприяє більшій зв'язності суміжних ІГ і підвищенню емоційності висловлення, напр., *|For of (those ⇒ |to whom :much is given, | :much is required* [6]. При цьому середній підвищений рівний передтакт типовий

(50,0%) для АВ, актуалізованих промовцями, що прагнуть підкреслити рівність свого статусу зі слухачами.

Узагальнювальним АВ притаманне варіювання середнього підвищеного, середнього зниженого й низького тональних рівнів початку шкали. При вимові висловлення сприйняття слухачами статусу промовця як нижчого супроводжується функціонуванням рівного руху тону на такті. На тлі загального домінування поступово ступінчастої спадної шкали відзначено рівномірний розподіл спадної ступінчастої й усіченої шкал у 1-й і 2-й ІГ за умови демонстрації промовцем рівності зі слухачами.

На ділянці «передтермінальна частина-ядро» у 1-й ІГ АВ варіюють різновиди негативних інтервалів. У 2-й ІГ поширений вузький негативний інтервал, що задовільно пояснюється підвищеною частотою середнього зниженого й низького спадного термінальних тонів в узагальнювальних АВ.

Озвученню АВ у публічному мовленні притаманна майже виключно середня швидкість зміни напрямку руху спадного тону в обох ІГ. Зафіксовано й тенденцію до її зменшення в 2-й ІГ висловлень мовців з вищим статусом, порівняно з 1-ю, і, навпаки, її збільшення у мовців, рівних за статусом зі слухачами. Крім того, узагальнювальним АВ властивий нульовий тональний інтервал між ІГ. При демонстрації мовцем рівності статусу зі слухачами інтервал дещо збільшується, напр., до вузького позитивного.

Отримані в ході експерименту дані щодо темпу вимови АВ свідчать про переважання його помірною різновиду. Прискоренням темпу маркуються реалізації, озвучені особами, що акцентують свій рівний статус зі слухачами, а його сповільнення зареєстроване (29,3%) у вищих за статусом мовців. Варіативністю темпу вимови у межах висловлення підкреслюється більша інформаційна важливість його конкретних ділянок.

Підвищення гучності типове для ситуацій публічного мовлення й виправдане з огляду на кількість слухачів, до яких необхідно донести певну думку. Зафіксована в експериментах варіативність показників гучності від помірної до підвищеної пояснюється особистісними характеристиками мовців. Так, помірною гучністю АВ у промовах В. Черчілля сприяє підкресленню його високого статусу і надає його висловленням особливої ваги. Є сенс припустити, що помірною гучністю у публічному мовленні корелює з її зниженням у інших ситуаціях спілкування, і мовці з вищим статусом свідомо знижують гучність до помірної, щоб надати ужитим АВ ще більшої авторитетності.

Відмічено, що в АВ промовців, статус яких за інтонацією сприймався інформантами як нижчий щодо слухачів, зафіксовано варіативність гучності в межах висловлення. Зокрема, у низці АВ, озвучених Дж. Ф. Кеннеді, спостерігається ефект перепадів гучності від підвищеної до помірної. Наприклад, у АВ □*Let us* ⇒ *:never negotiate* ⇒

:out of fear. ∩ / But :let us :never :fear to negotiate [6] гучність коливається від підвищеної у перших двох ПГ до помірної у 3-й; у 4-й ПГ */ But :let us* вимовляється з підвищеною гучністю, а на *:never :fear to negotiate* гучність знову знижується до помірної. Такі її перепади дозволяють висловленню набутти високого рівня емоційності.

Міжсинтагмені паузи в АВ є, зазвичай, перцептивними. Збільшення їхньої тривалості до короткої або середньої, як і у випадку з паузами перед АВ, зафіксоване у вищих за статусом мовців.

Отримані таким чином результати дослідження інтонації узагальнювальних АВ, озвучених у публічному мовленні, свідчать про типову для цього виду висловлень семантичну спаяність їх елементів, що досягається за рахунок асиміляції тону на стиках ПГ й на ділянці між передтермінальною частиною і ядром та функціонування перцептивних пауз перед АВ і між його інтоногрупами. Зважене узагальнення попередньої думки промовцем підкреслюється актуалізацією поступово спадної ступінчастої шкали і середнього зниженого або низького спадних тонів з середньою швидкістю зміни напрямку руху. Іншою особливістю узагальнювальних АВ є помірний темп вимови або його варіативність у межах висловлення для підкреслення інформаційної значущості конкретних ділянок.

Перспективним напрямом подальшого експериментально-фонетичного пізнання специфіки актуалізації політичного дискурсу вбачається дослідження особливостей просодичної організації різновидів висловлень і понадфразових єдностей, інтегрованих у політичні промови англомовних державних діячів найвищого рангу, з огляду на виконувані ними комунікативно-прагматичні функції та віддзеркалення у мовленні високопосадовців їх соціальних ознак.

Список використаної літератури

- 1. Калита А. А.** Генезис жанрів художніх текстів / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // *Studia methodologica*. – Тернопіль : Тернопільський національний пед. ун-т імені Володимира Гнатюка. – 2008. – № 23. – С. 78 – 86.
- 2. Аникин В. П.** Мудрость народов / В. П. Аникин // *Пословицы и поговорки народов Востока*. – М. : Изд-во восточной литры, 1961. – С. 7 – 20.
- 3. Баранцев К. Т.** Английские пословицы и поговорки / Константин Тимофеевич Баранцев. – К. : Радянська школа, 1973. – 175 с.
- 4. Дандис А.** О структуре пословицы / Алан Дандис; [пер. с англ. Г. Л. Пермякова) // *Паремиологический сборник. Пословица. Загадка (Структура, смысл, текст)*. – М. : Наука, 1978. – С. 13 – 34.
- 5. Крысин Л. П.** Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. – М. : Наука, 1989. – 188 с.
- 6. Kennedy J. F.** Remarks in Nashville at the 90th Anniversary Convocation of Vanderbilt University. Nashville, Tennessee, May 18, 1963 / [Електронний ресурс] / J. F. Kennedy. – Режим доступу : <http://www.jfklibrary.org/>

Historical+Resources/Archives/Reference+Desk/Speeches/JFK/003POF03Vanderbilt 05181963.htm.

Деркач Н. В. Інтонація узагальнювальних афористичних висловлень в англomовному політичному виступі

У статті викладено результати експериментально-фонетичного дослідження інтонації узагальнювальних афористичних висловлень, актуалізованих у публічних виступах англomовних політиків найвищого рангу. Висвітлено особливості функціонування просодичних засобів на різних ділянках аналізованих двосинтагмених висловлень. Розглянуто специфіку віддзеркалення на рівні інтонації соціального статусу промовця і його соціальної ролі при озвученні узагальнювальних афористичних висловлень.

Ключові слова: функція узагальнювання, англійське афористичне висловлення, політична промова, інтонація, соціальний статус.

Деркач Н. В. Интонация обобщающих афористических высказываний в англоязычном публичном выступлении

В статье изложены результаты экспериментально-фонетического исследования интонации обобщающих афористических высказываний, актуализованных в публичных выступлениях англоязычных политиков наивысшего ранга. Освещены особенности функционирования просодических средств на разных участках анализируемых двусинтагменных высказываний. Рассмотрена специфика отображения на уровне интонации социального статуса оратора и его социальной роли при озвучивании обобщающих афористических высказываний.

Ключевые слова: функция обобщения, английское афористическое высказывание, политическая речь, интонация, социальный статус.

Derkach N. V. Intonation of the Generalizing Aphoristic Sayings in the English Political Address

In the article the results of the experimental phonetic study of the intonation of generalizing aphoristic sayings, actualized in the public addresses of the English-speaking highest rank politicians, are set forth. The methodology of the undertaken experimental study, in which two groups of informants took part, is described. The peculiarities of intonation means, functioning in the two-syntagm utterances under analysis, are studied. The prosodic characteristics taken into consideration include tone intervals and pauses between the tone-units, the pitch level of the pre-head and head, type of head, the tone interval between the pre-terminal part and the nucleus, type of terminal tone, loudness and tempo. The features taken into account while analyzing the prosody of generalizing aphoristic sayings are public speaker's social status and social role as regards the listeners (higher, equal and lower) and the contextual meaning of the utterances under analysis (negative, positive

and undefined). The research data demonstrates that intonation means, varying under the influence of speaker's social status feature.

Key words: function of generalization, English aphoristic saying, political speech, intonation, social status.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Колесник О. С.

УДК 811.111'42'22

Е. В. Зимич

КОММУНИКАЦИЯ СКВОЗЬ ПРИЗМУ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ

В современной лингвистике актуальным является коммуникативно-дискурсивный подход к изучению языковых единиц, в основе которого лежит антропоцентрическая парадигма, определившая подход к языку как к миру, лежащему между миром внешних явлений и внутренним миром человека [1], и способствовавшая тем самым «перемещению» исследовательского интереса с языка «для себя» на отражение мыслительной деятельности человека в языке, на роль языка в жизни человека [2]. Антропоцентризм в описании языка должен быть его главной доминантой: в языковой картине мира никак нельзя «упустить» информацию, которая значима для человека [1, с. 304]. Главным и единственным субъектом коммуникации является человек, который для обеспечения своей жизнедеятельности вступает во взаимосвязь с другими людьми. Система человеческих взаимоотношений опосредуется культурой, которая определяет характер и эффективность человеческого общения. Но в ходе различных видов деятельности человека складывается потребность в поиске более совершенных и эффективных форм общения, что порождает различные роли и назначение тех или иных отношений [3; 4].

Цель данной работы состоит в исследовании коммуникативных процессов в различных ситуациях социально значимого общения, среди которых общение в семье традиционно остается первостепенным, во многом определяющим все иные аспекты жизнедеятельности и социально-коммуникативной активности индивида.

Формирование когнитивно-дискурсивной парадигмы в лингвистике на рубеже XX-XXI веков, постановка вопросов, «экспансионизм» [1] современной науки обусловили расширение круга изучаемых явлений, тем или иным способом связанных с передачей и восприятием информации в современном мире. Теперь выдвинуты